

subscriptionibus contropentur, sufficiatque ad firmitatem, vel veritatis huius indaginem agnoscendam, trium aut quatuor scripturarum similis, et evidens prolata subscriptio. Quod si talibus scripturis legum tempora non occurrerint, pro certo decernitur, quia valere non poterunt.

XV. — *Flavius Recesvintus Rex.*

De holographis scripturis.

Quia interdum necessitas ita sæpe concurrit, ut solemnitas legum libere compleri non possit, ideo ubi qualitas locorum ita constiterit, ut non inveniatur testes per quos iuxta legum ordinem unusquisque suam alliget voluntatem, manu propria scribat ea, quæ ordinat, ita ut specialiter adnotetur quæcumque indicare voluerit, vel quæ de rebus suis habere quemquam elegerit: dies quoque et annus habeatur in eis evidenter expressus. Deinde toto scripturæ textu conscripto, rursus auctor ipse subscribat, et dum hæc scriptura infra triginta annos ad eum, in cuius nomine facta est, vel ad successores eius pervenerit, eam episcopo vel iudici infra sex menses non differat presentare. Quam sacerdos idem, et iudex adlatis sibi tribus aliis scripturis, in quibus testatoris subscriptio reperitur, ex earum contropatione considerent, si certa et evidens scriptura est, quam idem conditor holographa ratione conscripserit, et dum ista præviderint eadem chartula quæ offertur vera nihilominus habeatur, atque etiam continuo sacerdos ipse vel iudex, sive alii testes idonei eandem holographam scripturam suam denuo subscriptione confirmant, et sic voluntas ipsius testatoris plenissimam obtineat firmitatem.

XVI. — *Flavius Recesvintus Rex.*

De contropatione scripturarum, et earum pœna solvenda.

Sicut ubi convenit miseranter occurrere salutaria remedia non negamus, ita ubi contentio irrationabilis exoritur, censuram ponere iuste debemus. Proinde cum de quibuslibet scripturis parentum, quas tamen iustissime ac legitime, et de rebus sibi debitis patuerit esse conscriptas, fuerit exorta contentio, si ille, cui scriptura profertur, nescire se dixerit ipsius scripturæ veritatem, mox prolator ille iurare cogatur nihil fraudis, nihil læsionis in ea quandoque aut a se factum esse, aut ab alio quocumque factum, omnimodo cognovisse vel nosse, sed ita manere sicut auctor eius eam voluit, vel ordinare, vel roborare. Deinde ille, qui hanc renuit accipere, cogatur iurare se hanc scripturam veram esse nescire, nullaque evidenti cognitione sapere, seu ab actore suo legitime ac legaliter confectam existere, neque subscriptionem vel signum actoris veridice factum cognoscere. Post hæc quærenda sunt ab utrisque partibus in scriniis domesticis instrumenta chartarum, ut contropatis aliarum scripturarum suscriptionibus atque signis possit agnosci, utrum habeatur idonea, an res probetur indigna. Iam tum si in domesticis scriniis scripturæ auctoris repertæ non fuerint, ad quarum similitudinem scriptura prolata firmetur, ita demum ille, qui scripturam profert, ubicumque potuerit, alias scripturas auctoris procuret inquirere, per quarum similitudinem scripturam, quam profert, veram esse confirmet. Sic-

que per talem convenientiam latentem veritate reperta, nec illi qui scripturam profert in convincendo eam esse idoneam ex longinquo testes advocans, damna sustineat; nec ille qui hanc contemnit recipere, pœnam scripturæ cogatur implere. Quibus ita actis, si ille qui scripturam indignam esse contendit, non pro veritatis cognitione, sed pro sola commotione partis adversæ ad convincendam dignitatem scripturæ, et in adducendis testibus, et in sustinendis dispendiis laborare adversantem fecerit, tunc ipse qui scripturam profert veram, exhibitis testibus esse idoneam et in læsam scripturam adfirmet, ac postea sic ille, qui per contentionem indebitam in adducendis testibus laborem intulit adversanti, pœnam damni quam scriptura continet, evidenter adimpleat. Certe si aut tanta res non est unde pœnam suppleat, quam auctor eius instituit, quum de rebus suis legitimum iudicium ferret, aut etiam sponte sua hanc ipsam pœnam noluit implere; rem, quæ illi de eiusdem auctoris competit iure, ei quem convexabit indebite, cogatur cessionis ordinem dare. Hanc sane legem in solis parentum scripturis servandam esse decernimus, propter quod filios vel nepotes iniusta contentione ab alterutro, aut se, aut extraneorum partes vidimus convexare. Ista evidenter conditione servata, ut si ex aliis oppositionibus legum eadem scriptura dicitur convellenda, vox impugnantis pro certo sit libera.

XVII. — *Flavius Cintasvintus Rex.*

Ne aliud quisque per testem, aliud per scripturam alligare præsumat.

Quum, sive sint verba, sive scripturarum quædam iudicia, quæ tamen vera esse oportet, atque simplicia, per quæ unus in alterius conditionem transferat notitiam suam, novellis nunc per agitur argumentis, ut in donationibus, transactionibus, vel causis scripturarum prompta videatur quorundam donatorum voluntas, quæ tamen testibus occulte aliud alliget, quam quod patula per scripturam seriem noscitur definisse, in qua bifariæ duplicitatis astutia quid aliud quam duplex comprobatur voluntas, quia simplicitatis puritate exclusa, aliud foris publicet, aliud per occultum alliget testem? Quapropter cum quisquis de quibuslibet rebus scripturam donationis vel venditionis in alterius nomine faciens, aliud reperiatur conligare per testem, quam quod per manifestas scripturas agnoscitur definisse, noverit se parti illi pœnam scripturæ debere persolvere, cui circumventionem callida noscitur illusisse, et insuper cum infamia suæ personæ quod semel eum constat dedisse, nulla unquam poterit repetitione repossere, nec testis illic ad testificandum aliud admittatur, qui aliquid aliud protestetur, quam quod prolata donatoris scriptura testatur: ut repulsa deinceps omni argumentationis sollicitudine, quidquid per manifestam et legitimam scripturarum serie definitur, nulla subornati testis machinatione devocetur in irritum: et hæc quidem lex inter æquales gradu vel ordine promulgata servabitur. Cæterum si eiusdem potestatis atque conditionis sit ille, qui scripturam se accepisse obiecerit, ut potius exacta ab eo, quam oblata ei scriptura credatur: quidquid de huiusmodi occasionibus ab auctore scripturæ convinci poterit, tunc et scriptura ipsa invalida erit, et res in donatoris iura possessura transibit.

LIBER III.

DE ORDINE CONIVGALE.

I. TITVLVS.

DE DISPOSITIONIBVS NUPTIARVM.

I. Ne sine dote coniugium fiat. — II. Vt tam goto romanam, quam romano gotam matrimonio liceat sociari. — III. Si puella contra voluntatem patris alio nubat, quum sit alteri disponsata. — IV. De non revocandis datis arris. — V. Ne viris minoris ætatis maiores feminae disponentur. — VI. De quantitate rerum conscribendæ dotis. — VII. Vt dotem puellæ pater exigat et conservet. — VIII. Vt, patre mortuo, utriusque sexus filiorum coniunctio in matris potestate consistat. — IX. Si fratres nuptias puellæ differant, aut si puella impudice nuptias præsumat. — X. Vt de quibuscumque rebus dos conscripta fuerit, firmitatem obtineat.

I. — *Flavius gloriosus Recheshvintus Rex.*

Ne sine dote coniugium fiat.

Nuptiarum opus in hoc dinoscitur habere dignitatis nobile decus, si dotalium scripturarum evidens præcesserit munus. Nam ubi dos nec data est, nec confirmata, quod testimonium esse poterit in coniugii dignitate futura, quando nec coniunctionem celebratam publica roborat dignitas, nec dotalium tabularum adcomitatur honestas?

II. — *Flavius Recesvintus Rex.*

Vt tam goto romanam, quam romano gotam matrimonio liceat sociari.

Sollicita cura in Principe esse dinoscitur, quum pro futuris utilitatibus beneficia populorum providentur: nec parum exultare debet libertas ingenita, quum fractas vires habuerit prisca legis absoluta sententia; quæ incongrue dividere maluit personas in coniuges, quas dignitas compares æquavit in genere. Ob hoc meliori proposito salubriter censentes, prisque legis remota sententia hac in perpetuum valitura lege sancimus, ut tam gotus romanam, quam etiam gotam romanam, si coniugem habere voluerit, premissa petitione dignissima, facultas eis nubendi subiaceat, liberumque sit libero liberam, quam voluerit, honesta coniunctione consultum perquirendo prospiciat, solemniter consensus comite percipere coniugem.

III. — Si puella contra voluntatem patris alio nubat, quum sit alteri disponsata.

Si quis puellam cum voluntate patris, aut aliorum propinquorum parentum, quibus ex lege huiusmodi potestas tribuitur, sponsatam habuerit, et ipsa puella contemnens voluntatem patris, ad alium tendens patri contradicat, ut illi non detur cui a patre fuerit pacta, hoc ita eam nullo modo facere permittimus. Quod si ipsa puella contra voluntatem paternam ad alium quem ipsa cupierat, forte pervenerit, et ipse eam uxorem habere voluerit, ambo in potestate eius tradantur, qui eam cum voluntate patris sponsatam habuerat. Et si fratres vel mater eius, aut alii parentes malæ voluntati eius consenserint, ut eam illi traderent, quem ipsa sibi contra paternam voluntatem cupierat, et hoc ad effectum perduxerint; illi, qui hoc machinaverunt, libram auri dent cui rex iusserit. Sic tamen ut voluntas eorum non habeat firmitatem; sed ipsi, sicut superior diximus, ambo tradantur cum omnibstantia sua illi, cui antea fuerat sponsata. Eandem legem præcipimus custodiri, si pater de filia nuptiis definierit, et de pretio dotis convenierit, ac si ab hac vita transierit ante quam eam pater suus nuptiis tradat, ut illi puella tradatur, cui a patre vel a matre pacta constiterit.

T. I.

IV. — *Flavius Recesvintus Rex.*

De non revocandis datis arris.

Dum præteritorum facta recolimus, futuris ponere præsumptionibus terminum consultissimum arbitramur. Quia ergo sunt plerique, qui factæ sponsionis immemores, nuptialium fœderum definitionem differant adimplere; abrogare decet huius rei licentiam, ut non unusquisque pro suo velle alteri dilationem exhibeat. Ideoque a die latæ huius legis decernimus, ut quum inter eos, qui disponsandi sunt, sive inter eorum parentes, aut fortasse propinquos pro filiorum nuptiis coram testibus præcesserit definitio, et annulus arrarum nomine datus fuerit, vel acceptus, quamvis scripturæ non intercurrant, nullatenus promissio violetur. Nec liceat uni parti suam immutare aliquatenus voluntatem, si pars altera præbere consensum noluerit; sed secundum legem, altera constitutione dotis impleta, nuptiarum inter eos peragatur festa celebritas.

V. — *Flavius Recesvintus Rex.*

Ne viris minoris ætatis maioris feminae disponentur.

Ius naturæ tunc directum in spem procreationis futurae transmittitur, quum nuptiarum fœdus totius solemnitatis concordia ordinatur. Nam si aut ætatum, aut personarum incompetenti conditione adnectitur copulum nuptiale, quid restat in procreationis origine, nisi ut quod nascitarum est, aut dissimile maneat, aut biforme? Nec enim poterit in pacis concordiam nasci, quod per discordiam originis noscitur seminari. Vidimus enim quosdam non avidos amore naturæ, sed inlectos cupiditatis ardore filiis suis tam inordinatim disponere fœdera nuptiarum, ut in eorum actis nec ætatum consors sit ordo, nec morum. Nam quum viris res illa dederit nomen, quod vi feminas agant, isti per repugnantiam naturæ conamina maribus puellulas anteponunt, dum infantibus adolescentulas disponsationis copulo iungunt; sicque per ætatis præpostere tempus honestatis lucrum dilabi cogunt ad impudiciæ lapsum, dum puellarum avidior et maxima ætas seros tardosque virorum contemnit expectare proventus. Vt ergo male ordinata propagatio generis in ordinem a transductionibus reducat inlicitis, huius sanctione decernitur legis, ut feminae minoris semper ætatis viris maioribus in matrimonio disponentur. Aliter disponsatio facta, si una pars contradicere videatur, nullo modo manere iubetur. A die vero sponsionis usque ad nuptiarum diem non amplius quam biennium expectetur, nisi aut parentum, aut cognationis, vel certe ipsorum, sponsorum si profecta sint iam ætatis, honesta et conveniens adfuerit consensus voluntatis. Sin autem in hoc fœdere inita pacta, vel definitiones prolongatione nuptiarum communis voluntas immutare decreverit, aut si per necessitatem una persona defuerit, non amplius quam duorum annorum tempus prolongatio continebit. Et si rursum, vel quotiens fieri ita convenerit, bienii tantummodo in definitione spatium erit. Aliter quandoque arrarum, aut scripturæ deliberata confectio non valebit. Si quis sane constitutum definitio nis tempus absque necessitate vel voluntatis consensione implere distulerit, suamque voluntatem a promissione coniugali removerit; et pœnam, quæ in placito continetur, adimpleat, et quod definitum est immutare non liceat. Mulierem autem, quam

3

constiterit, aut unum aut plures habuisse maritos, post eorumdem virorum obitum alii viro ab adulescentiæ eius annis, seu illi qui nec uxorem habuit, sive ei quem unius, vel plurimarum coniugum vita destituit, honeste ac legitime nubere nullatenus illicitum erit.

VI.—*Flavius Cintasvintus Rex. Antiqua.*

De quantitate rerum conscribendæ dotis.

Quum de dotibus diversa sæpe inter nubentes oritur intentio, plurimorum fit utilitati consultum, si evidens rei huius institutio nihil ultra relinquat ambiguum. Decernimus igitur, ac legis huius perpetim servatura sanctione censemus, ut quicumque ex palatii nostri primatibus, vel senioribus gentis gotorum filiam alterius, vel cuiuslibet relictam filio suo poposcerit in coniugio copulandam, seu quisquis ex prædicto ordine uxorem sibi elegerit expetendam, non amplius unusquisque in puella vel mulieris nomine dotis titulo conferat vel conscribat, rebus omnibus intromissis, quam quod decimam partem rerum suarum esse constiterit. Quod si contigerit, ut quicumque parentum pro filio suo in nurus suæ nomine dotem conscribere debeat, eodem modo de eo quod eidem filio post obitum parentum suorum in portione poterit evenire, decimam exinde partem per dotis titulum conferat, quod mulier vel puella nuptiis traditura obtineat, atque insuper decem pueros decemque puellas, et caballos XX., seu inornamentis quantum mille solidorum summa esse constiterit, dare debet. Ita ut de his omnibus rebus in coniugium mulier adsumpta, si non reliquerit filios, facere quod voluerit liberam se noverit habere licentiam. Aut si intestata decesserit, ad maritum, aut ad propinquos mariti hæredes eadem donatio redeat. Nec erit ultra licitum puellæ parentibus, seu etiam puellæ vel mulieri ab sponso vel ab sponsi parentibus plus quidquam petere, vel in suo nomine conscribendum optare, nisi quantum nunc legis huius institutio continet. Aut si forte iuxta quod ex legibus romanis recolimus fuisse decretum, tantum puella vel mulier de suis rebus sponso dare elegerit, quantum sibi ipsa dari poposcerit. Quod si forsitan præventus sponsus scripturæ alicuius, vel sacramenti vinculo nuptiarum tempore alligetur amplius se sponsæ datarum, quam quod hac lege constat esse permissum, id postea ipse convellere, et iniuriis sui potestate reducere, libero potiat arbitrio. Sin autem aut iuramenti reverentia pavidus, aut, ut solet, negligentia deditus, quod amplius sponsæ dederat revocare aut evacuare noluerit, vel nequiverit, non oportebit unius tepiditate multis adfutura damna nutiri. Sed dum sponsi parentes vel propinqui tale factum agnoverint, universaque plus quam supra tasatum est, sponsæ conlata sunt, suo iure absque cuiusquam præiudicio perenniter vindicabunt. Certe si iam vir habens uxorem, transacto scilicet anno, pro dilectione vel merito coniugalis obsequii ei aliquid donare elegerit vel voluerit, licentiam incunctanter habebit. Nam non aliter infra anni circulum maritus in uxorem, seu mulier in maritum, excepta dote, ut prædictum est, aliam donationem conscribere poterint, nisi gravati infirmitate periculum sibi mortis imminere perspexerint. De cæteris vero qui nubendi voluntatem habuerint, salubri etiam proposito providendum, decernendumque curabimus: ut qui in rebus omnibus decem milium solidorum dominus esse dinoscitur, ad mille solidos, rerum universarum contropatione habita, in nomine sponsæ suæ dotem conscribat. Cui autem mille solidorum facultas est, de centum solidis tali adæratione dotem facturum est. Et sic ista constitutio dotalis tituli ad ultimum usque ad summum omni controversia sopita perveniet. Data et confirmata lex sub die II. idus ianuarias, anno feliciter tertio regni nostri.

VIII.—*Antiqua.*

Vt dotem puellæ pater exigat et conservet.

Dotem puellæ traditam pater exigendi vel conservandi

ipsi puellæ habeat potestatem. Quod si pater vel mater defuerint, tunc fratres, vel proximi parentes dotem, quam susceperint, ipsi consoriori suæ ad integrum restituant.

VIII.—*Antiqua.*

Vt patre mortuo, utriusque sexus filiorum coniunctio in matris potestate consistat.

Patre mortuo, utriusque sexus filiorum coniunctio in matris potestate consistat. Matre vero mortua, aut si ad alias nuptias forte transierit, fratres eligant cui dignius puer vel puella iungatur. Quod si fratres eius ætatis non fuerint, ut eorum iudicio debeat germanus, aut germana committi, tunc patruus de coniunctione eorum habeat potestatem. Certe si germanus iam adulescentiæ habeat ætatem, et proximorum renuit sollicitudinem, sit illis potestas condignam sibi coniunctionis quarere copulam. De puella vero, si ad petitionem ipsius is, qui natalibus eius videtur æqualis, accesserit petitor, tunc patruus, sive frater cum proximis parentibus conloquantur, si velint suscipere petitorum, ut aut communi voluntate iungantur, aut communi iudicio denegetur.

IX.—Si fratres nuptias puellæ differant, aut si puella impudice nuptias præsumat.

Si fratres nuptias puellæ sub ea conditione suspendant, ut ad maritum illa confugiens, iuxta legem portionem inter fratres suos de bonis parentum non possit accipere, et bis aut tertio removerint petitorum: puella, quæ fratrum calliditate perspecta, maritum natalibus suis æqualem crediderit expetendum, tunc integram a fratribus, quæ ei de parentum hæreditate debetur, percipiat portionem. Quod si rursus nihil fratres contra sororem meditentur adversum, et idcirco morentur, ut sorori provideant digniorem, et illa honestatis suæ oblita, personæ suæ non cogitans statum, ad inferiorem forte maritum devenerit; portionem suam sive divisam, sive non divisam, quam de facultate parentum fuerat consequutura, amittat. In fratrum vero, et sororum, vel aliorum parentum hæreditatem ingrediendi eis concedimus potestatem.

X.—*Flavius Cistanvintus Rex.*

Vt de quibuscumque rebus dos conscripta fuerit, firmitatem obtineat.

Quum quisque aut pro se, aut pro filio, vel etiam proximo suo coniunctionis copulam appetit, an de rebus propriis, an de principum dono conlatis, an quibuscumque iustis proffigationibus conquisitis iuxta modum legis latæ conscribendi dotem habeat potestatem. Quodcumque autem legitime in dote conscripserit, modis omnibus plenum robur habebit.

II. TITVLVS.

DE NVPTIIS INLICITIS.

I. Si post mortem mariti infra annum mulier nubat. — II. Si mulier ingenua servo, vel liberto proprio sese commisceat. — III. Si mulier ingenua servo alieno, seu ingenuus ancillæ alienæ sese coniungat. — IV. Si mulier liberta servo alieno, vel libertus ancillæ alienæ se societ. — V. Si quicumque servo alieno ancillam suam, seu servo suo alienam coniungat ancillam. — VI. Si mulier, absente viro, alium sibi maritum adsumat. — VII. Si domini servos suos esse mentientes ingenuos, mulieribus eos coniungant ingenuis. — VIII. Si absque voluntate parentum mulier ingenua marito se coniungat ingenuo.

I.—*Antiqua.*

Si post mortem mariti infra annum mulier nubat.

Si qua mulier, post mortem mariti sui, se alii infra annum coniunxerit illicita ratione, vel adulterium fecerit, medietatem rerum suarum filii sui ex priorum coniugio procreati recipiant, aut si filii desunt, alii propinquiores defuncti viri hæredes per iudicis instantiam ipsarum rerum consequantur medietatem. Quam idcirco mulierem

præcipue huic volumus subiaccere dispendio, ne hæc, quæ a marito gravida relinquatur, dum immoderato desiderio ad secundi coniugii vota festinat, vel adulterium perpetrans, spem partus sui, prius quam nascatur, extinguat. Illas tantumdem à legis huius sententia iubemus manere indemnes, quas principalis auctoritas, infra tempus hæc lege constitutum, cuilibet in coniugio decreverit copulandas.

II.—Si mulier ingenua servo vel liberto proprio sese commisceat.

Si ingenua mulier servo suo vel liberto proprio se in adulterio miscuerit, aut forsitan eum maritum habere voluerit, et ex hoc manifesta probatione convincitur, occidatur: ita ut adulter, et adultera ante iudicem publice fustigentur, et ignibus concrementur. Quum autem per reatum tam turpis admissi quicumque iudex, in quacumque regni nostri provincia constitutus, agnoverit dominam servo suo, sive patronam liberto fuisse coniunctam, eos separare non differat: ita ut bona eiusdem mulieris, aut si sunt de alio viro idonei filii evidenter obtineant, aut propinquis eius legali successione proficiant. Quod si usque ad tertium gradum defecerint hæredes, tunc omnia fisco usurpet: ex tali enim consortio filios procreatos constitui non oportet hæredes. Illa vero, sive virgo, sive vidua fuerit, pœnam excipiat superius comprehensam. Quod si ad altaria sancta confugerit, donetur a rege, cui iussum fuerit perenniter servitura.

III.—Si mulier ingenua servo alieno, seu ingenuus ancillæ alienæ sese coniungat.

Si mulier ingenua servo alieno, sive regis se matrimonio sociaverit, sive etiam per adulterium iungere præsumperit; statim ubi primum hoc iudex agnoverit, eos ad separandum festinare non differat, ut pœnam, quam merentur, excipiant, hoc est, singuli eorum centena flagella suscipiant. Et si post hanc contradictionem se iterum coniunxerint, iudex eos comprehendi iubeat, et in sua præsentia exhiberi, ut unicuique eorum iteratim centena flagella imponere non desistat. Quod si tertio vice se separare noluerint, similiter centena flagella eisdem imponi iubemus, et ipsa mulier parentibus suis in potestate tradatur. Quod si postmodum eam parentes retrorsum dimiserint, sit ancilla domino eius servi. Filii tamen, quodcumque, et quancumque ex ea iniquitate fuerint procreati, conditionem patris sequantur, ut in servitio permaneant. Facultatem vero mulieris propinqui sui legali successione conquirant. Quod si hi, qui de tali contubernio extiterint geniti, XXX. annos per testem legitimum se ingenuos mansisse docuerint, a servitutis catena soluti ingenuitatis se gaudeant annulo decorati; si tamen parentes eorum infra illud tricennium, quo filii ipsorum se ingenuos esse probaverint, nihil de conditione servitutis dominis suis persolverint, unde ipsi filii eorum videbantur servituti obnoxii. Ipsam autem legem præcipimus custodiri, et de viris ingenuis, qui regias ancillas, vel etiam cuiuscumque habuerint copulatas, ut conditionis hæc forma servetur.

IV.—*Flavius Cintasvintus Rex.*

Si mulier liberta servo alieno, vel libertus ancillæ alienæ se societ.

Si mulier liberta servo alieno se coniunxerit, aut in matrimonio sociaverit, contestetur ei tertio dominus servi præsentibus tribus testibus, ut ab hac coniunctione discedat: et si post trinam conventionem se separare noluerit, sit ancilla domino eius, cuius servo coniunxit. Si vero non contestata fuerit, antequam filii nascantur, illa in libertate permaneat. Agnatio autem servi domino deputetur, quia liberi esse non possunt qui ex tali conditione nascuntur. Similis et de manumissis viris, qui se cum ancillis alienis miscuerunt, huius legis forma servetur. Nam si cum domini voluntate et permissione servo alieno manumissi se forte coniunxerint,

et cum ipso domino servi placitum fecerit, omnino placitum ipsum iubemus stare.

V.—Si quicumque servo alieno ancillam suam, vel servo suo alienam coniungat ancillam.

Quicumque ancillam suam servo alieno sine conscientia domini sui uxorem dederit, et hoc certis probationibus inveniatur, dominus servi ancillam ipsam cum filiis omnimodis suis vindicabit. Similiter et de illis ordinamus, qui servo suo ancillam alienam coniunxerit, ut conditionis hæc forma servetur.

VI.—Si mulier, absente viro, alium sibi maritum adsumat.

Nulla mulier, viro suo absente, alteri viro se præsumat coniungere, usque dum de viro suo certis agnoscat iudiciis, si vere mortuus fuerit; quod similiter, et ille inquirat, qui eam sibi vult in coniugium copulare. Si vero hoc facere distulerint, et sic se illicita præsumptione coniunxerint, et postmodum prior maritus reversus fuerit, ambo ei in potestate tradantur, et quod de eis facere voluerit, seu vendendi, sed quodlibet faciendi habeat potestatem.

VII.—*Flavius Cintasvintus Rex.*

Si domini servos suos esse mentientes ingenuos, mulieribus eos coniungant ingenuis.

Resistendum est pravorum ausibus, ne pravitatis amplius frena laxentur. Plerique enim studio cupiditatis inlecti solent interdum mulieres ingenuas, puellasque prave decipere, et simulantes ad tempus servos suos esse ingenuos, hortantur eas maritos illos accipere, quos postea natis prolibus in servitutem facile possint reducere. Ut ergo fraudis huius aditus extirpetur, præsentibus iugiter mansura lege sancimus, ut deceptorum rei istius manifeste detecti crimine notentur infamiæ. Et illi, quos sub nomine ingenuitatis antedictis personis reperiuntur adsociasse, sic ingenui cum filiis suis perenniter maneat, sicut eos ipsorum domini ingenuos professi iam antea fuerant; sed et res omnes tempore nuptiarum acceptas seu promissas, mulier vel puella sibimet vindicabit, si per idoneam probationem convicerit, maritum de quo agitur sub ingenuitatis spe sibi sociatum fuisse. Certe si puella vel mulier, aut etiam ipsorum parentes, id quod prædictum est, ita factum adprobare nequiverint, servos pariter, et eorum filios una cum rebus omnibus iudubitanter petitor obtinebit. Hic et de illis ancillis ordo servandus est, quæ viris ingenuis tali fraude noscuntur esse coniunctæ. Nam et de libertis, quos ita consterit, copulatos existere ancillis aut servis, huius servanda erit sanctio legis.

VIII.—*Antiqua.*

Si absque voluntate parentum mulier ingenua marito se coniungat ingenuo.

Si puella ingenua ad quemlibet ingenuum venerit in ea conditione, ut eum sibi maritum adquirat, prius cum puellæ parentibus conloquatur; et si obtinuerit uti eam uxorem habere possit, pretium dotis parentibus eius, ut iustum est, impleatur. Si vero hoc non potuerit obtinere, puella in parentum potestate consistat. Quod si absque cognitione et consensu parentum eadem puella sponte fuerit viro coniuncta, et eam parentibus in gratiam recipere noluerint, mulier cum fratribus suis in facultate parentum non succedat, pro eo quod sine voluntate parentum transierit prior ad maritum. Nam de rebus suis, si aliquid ei parentes donaverint, habeat potestatem: ipsa quoque de donatis et proffigatis rebus, faciendi quod voluerit libertatem habebit.

III. TITVLVS.

DE RAPTŪ VIRGINVM, VEL VIDVARVM.

I. Si ingenuus ingenuam rapiat mulierem, licet illa virginatē perdat, iste tamen illi coniungi non valet. — II. Si a potestate raptoris puellam parentes eripere potuerint. — III. Si consentiant raptoris parentes de dispensata puella. — IV. Si fratres, vivo an defuncto patre, consentiant raptori sororis. — V. Si quicumque rapiat alienam sponsam. — VI. Si quispiam de raptoribus occidatur. — VII. Infra quod tempus liceat accusare raptorem, et si parentibus vel puellae cum raptore de nuptiarum definitione conveniat. — VIII. Si servi mulierem ingenuam rapuerit. — IX. Si servus mulierem libertati traditam rapuerit. — X. Si servus ancillam alterius rapuerit. — XI. De sollicitatoribus filiarum, vel uxorum alienarum, vel etiam viduarum, ac de his, qui puellam vel viduam ingenuam, absque regio iussu, violenter dare marito praesumpserint. — XII. De ingenuis atque servis quos in raptu interesse constiterit.

I. — Antiqua.

Si ingenuus ingenuam rapiat mulierem, licet illa virginatē perdat, iste tamen illi coniungi non valet.

Si quis ingenuus rapuerit virginem vel viduam, si, antequam integritatem virginatē aut castitatis amittat, puella vel vidua potuerit a raptu revocari, medietatem rerum suarum ille qui rapuit perdat, ei quam rapuerat consignandam. Si vero ad immunditiam quam voluerit raptor potuerit pervenire, in coniugio puellae vel viduae mulieris quam rapuerat per nullam compositionem iungatur; sed cum omnibus rebus suis tradatur ei, cui violentus fuit, et CC. insuper in conspectu omnium publice ictus accipiat flagellorum, et careat ingenuitatis suae statu, parentibus eiusdem, cui violentus extiterat, aut ipsi virgini vel viduae quam rapuerat, in perpetuum serviturus: ita ut ad eius, quam rapuerat, coniugium nullo unquam tempore redeat. Quod si factum fortasse constiterit, quidquid de raptoris rebus pro contumelio suo perceperat, una cum ipso raptore amittat, illis proculdubio parentibus profutura. quorum hoc negotium fuerit exsequutum instantia. Quod si vir de alia uxore filios habens legitimus, raptum postea fecisse convincitur, ipse videlicet solus in eius quam rapuit servituti potestate tradatur. Res tamen raptoris filii eius legitimi obtinebunt.

II. — Flavius Recesvintus Rex.

Si a potestate raptoris puellam parentes eripere potuerint.

Si parentes mulierem vel puellam raptam excusserint, ipse raptor parentibus eiusdem mulieris vel puellae in potestate tradatur, et ipsi mulieri penitus non liceat ad eundem virum se coniungere. Quod si facere praesumpserint, ambo morti tradantur. Si certe adeps copum vel ad altaria sancta confugerint, vita concessa omnibus modis separetur, et parentibus raptae servituri tradantur.

III. — Si consentiant raptori parentes de dispensata puella.

Si parentes raptori consenserint, pretium filiae suae quod cum priore sponso definisse noscuntur, in quadruplum eidem sponso cogantur exsolvere. Idem vero raptor legibus sponso inexcusabiliter maneat abdicatus.

IV. — Antiqua.

Si fratres, vivo an defuncto patre, consentiant raptori sororis.

Si, vivo patre, fratres consenserint raptori, aut in raptu sororis conscii comprobantur, excepta morte, damnum quod de raptoribus est constitutum, excipiant. Si vero post obitum patris fratres sororem suam raptori tradiderint, vel raptori levandam consenserint pro eo quod eam vel vili personae, vel contra voluntatem suam nuptui tradiderint, cuius etiam honorem debuerant exaltare, medietatem facultatis suae amittant, ipsi nihilominus sorori suae tradendam, et insuper in praesentiam aliorum a iudice quinquagena flagella suscipiant; ut hoc alii commoniti terrore formident. Adiuutores vero raptoris, qui cum ipso fuerint, disciplinam legis accipiant, sicut est

in lege alia constitutum. Raptor autem inexcusabiliter superiori lege, et in rebus et in status sui dignitate damnatur.

V. — Antiqua.

Si quicumque rapiat alienam sponsam.

Si quicumque alienam sponsam rapuerit, de facultatibus raptoris ipsius medietatem puellae, aliam vero medietatem sponso iubemus addici. Quod si minimam aut nullam habeat facultatem, his quos supra memoravimus, cum omnibus quae habuerit, tradatur ad integrum, ita ut, venundato raptore, de eius pretio aequales habeant portiones. Ipse autem raptor, si peractum scelus est, puniatur.

VI. — Antiqua.

Si quispiam de raptoribus occidatur.

Si quis de raptoribus fuerit occisus, pro homicidio non teneatur, quod pro defendenda castitate commissum est.

VII. — Flavius Cintasvintus Rex. Antiqua.

Infra quod tempus liceat accusare raptorem, et si parentibus vel puellae cum raptore de nuptiarum definitione conveniat.

Raptorem virginis vel viduae infra XXX. annos omnino liceat accusare. Quod si cum puellae parentibus, sive cum eadem puella vel vidua de nuptiis fortasse convenierit, inter se agendi licentia negari non poterit. Transactis autem XXX. annis, omnis accusatio sopita manebit.

VIII. — Flavius Recesvintus Rex.

Si servi mulierem ingenuam rapuerint.

Aequitatis oportunitas exigit legem ponere sequuturis, unde dubitationis occasio inter praesentes occurrit. Si servi igitur, sciente domino vel iubente, raptum facere praesumpserint, ad omnem legalem satisfactionem servorum dominus iudicis instantia compellendus est. Quod si extra voluntatem domini servi talia perpetraverint, iudicis iidem sententia comprehensi, ac decalvationis foeditate mulctati; trecentis insuper singuli flagellorum ictibus verberentur. Ille tamen servus, qui idem se ingenuae mulieri per rapinam copulari quaesivit, poenali sententiae subiacebit.

IX. — Flavius Cintasvintus Rex.

Si servus mulierem libertati traditam rapuerit.

Si servus libertam rapuisse detegitur, quoniam iam non unius conditionis esse noscuntur, ideo si idoneus est servus, qui talia fecisse detegitur, et idoneam libertam rapuisse invenitur, si voluerit dominus eius C. solidos pro eo componat. Si certe noluerit, eundem servum tradere non desistat, ita ut ipsi mulieri ultra non liceat eundem raptorem sibi in coniugio copulari. Quod si ad eius aliquando coniugium venerit, et filii exinde fuerint procreati, dominus ille, cuius servus rapti crimen admitterat, et servum et agnitionem sibi vindicet servitutam. Sin autem rusticus, aut vilissimus servus esse noscitur, et similem libertam rapuisse cognoscitur; quantum ipsum servum valere constiterit, tantum pretium dominus servi praedictae mulieri persolvere procurabit: ipse vero servus centenis flagellorum ictibus verberetur, et turpiter decalvatus, et in potestate domini sui erit perpetim permansurus.

X. — Flavius Cintasvintus Rex.

Si servus ancillam alterius rapuerit.

Si servus ancillam iuris alieni rapuerit, ducentorum flagellorum verberibus caesus ac decalvatus, ab ancilla etiam, si dominus ancillae voluerit, absque dubio separetur.

XI. — De sollicitatoribus filiarum, et uxorum alienarum, vel etiam viduarum, ac de his qui puellam aut viduam ingenuam, absque regio iussu, violenter dare marito praesumpserint.

Omne quod honestatem vitae commaculat, legalis ne-

cesse est ut censura coerceat. Idcirco sollicitatores adulterii uxorum, vel filiarum alienarum, atque viduarum, sive sponsarum, si per ingenuum vel ingenuam, seu per servum aut ancillam, atque etiam libertum aut libertam, mox manifestis indicibus talium scelorum mandatum deferentes patuerint, cum his etiam, a quibus missi fuerint, iudicis instantia comprehensi, in eius potestate tradantur, cuius uxorem, vel filiam, aut sponsam sollicitasse repertiuntur: ut illi quoque de eis quod voluerit sit iudicandi libertas, quem vel coniugalis ordo vel parentalis propinquitas huius ultorem criminis legaliter esse demonstrat. Illi quoque, qui puellam ingenuam vel viduam, absque regia iussione, marito violenter praesumpserint tradere, quinque libras auri ei, cui vim fecerint, cogantur exsolvere, et huiusmodi coniugium, si mulier dissentire probatur, irritum nihilominus habeatur.

XII. — Flavius gloriosus Recesvintus Rex.

De ingenuis atque servis quos in raptu interesse constiterit.

Qui in raptu interfuisse dinoscitur, si liber est, sex auri uncias reddat, et L. ictus flagellorum publice extensus accipiat. Nam si servus fuerit, et sine domini voluntate hoc fecerit, centum publice flagella suscipiat. Quod si servus in raptu interfuerit cum domini voluntate, dominus ita pro eo componat, sicut et de ingenuis est constitutum.

IV. TITVLVS.

DE ADULTERIIS.

I. Si, connivente, aut non connivente uxore, cum alio viro adulterium fiat. — II. Si puella vel mulier dispensata adulterasse reperitur. — III. De adulterio uxoris. — IV. Si adulter cum adultera occidatur. — V. Si pater vel propinquus in domo adulteram occiderint filiam. — VI. Quod servi praeventos adulteros occidere non iubentur. — VII. Si puella, vel vidua ad domum alterius pro adulterio venerit, eamque vir ipse coniugem habere velit. — VIII. Si mulier ingenua sponte adulterio cuicumque se misceat viro. — IX. Si mulier ingenua marito alterius sese adulterii iungat stupro. — X. Pro adulterio torquendos servos et ancillas in capite dominorum. — XI. Si pro celando adulterii scelere mancipium libertati tradatur. — XII. De adulterorum coniugum rebus. — XIII. De personis quibus adulterium accusare conceditur, et qualiter perquiri aut convinci iubetur. — XIV. Si ingenuus sive servus virginem aut viduam ingenuam violenter polluisse adulterio detegitur. — XV. Si ingenuus, sive servus, nesciente domino, alienam consentientem adulterasse convincitur ancillam. — XVI. De adulterio ancillae, si cum adultero violenter id fecisse probetur. — XVII. De meretricibus ingenuis, vel ancillis, aut si earum scelus iudices perquirere, vel corrigere noluerint. — XVIII. De immunditia Sacerdotum et Ministrorum.

I. — Antiqua.

Si, connivente, aut non connivente uxore, cum alio viro adulterium fiat.

Si quis uxori alienae adulterium intulerit violenter, si ipse adulter filios habens legitimus talia perpetraverit, ipse solus absque rebus abdicatur marito mulieris. Si autem filios legitimus non habuerit, quibus facultas sua deberi legitime possit, cum omnibus rebus suis in potestate mariti mulieris deveniat, ut in eius potestate vindicta consistat. Quod si mulieris fuerit fortasse consensus marito similis sic potestas de his faciendi quod ei placet.

II. — Antiqua.

Si puella vel mulier dispensata adulterasse reperitur.

Si inter sponsum et sponsae parentes, aut cum ipsa forsitan muliere, quae in suo consistit arbitrio, dato pretio, et sicut consuetudo est, ante testes facto placito de futuro coniugio, aut cum parentibus eius, quibus lex potestatem tribuit, facta fuerit definitio, et postea puella vel mulier adulterium commisisse detegitur, aut fuisse alteri viro se dispondisse, vel in coniugio sociasse probatur, una cum adultero, sive iniusto marito, vel sponso illicito, quem sibi contra priorem definitionem sociare praesumpsit, in potestate prioris tradantur sponsi cum

rebus suis omnibus servituri; si tamen filios de priori coniugio adulter ille vel transgressor, seu mulier ipsa non habuerit. Quod si filios legitimos habere probantur, tunc omnes res ad eosdem filios pertinebunt. Ipsi tamen, id est, tam mulier ipsa scelerata, quam etiam vir ille, qui eam adulterasse, aut dispensasse, vel in coniugio sibi sociasse dinoscitur, in potestate illius, cui primum praedicta mulier pacta fuerat, servituri tradantur.

III. — Antiqua.

De adulterio uxoris.

Si cuiuslibet uxor adulterium fecerit, et deprehensa non fuerit, ante iudicem competentibus signis vel indicibus maritus accuset. Et si mulieris adulterium manifeste patuerit, adulter et adultera secundum superioris legis ordinem ipsi tradantur, ut quod de eis facere voluerit, in eius proprio consistat arbitrio.

IV. — Antiqua.

Si adulter cum adultera occidatur.

Si adulterum cum adultera maritus vel sponsus occiderit, pro homicidio non teneatur.

V. — Flavius Recesvintus Rex.

Si pater vel propinquus in domo adulteram occiderint filiam.

Si filiam in adulterio pater in domo sua occiderit, nullam poenam aut calumniam incurrat. Si certe eam reservare voluerit, faciendi de ipsa et de adultero quod voluerit habeat potestatem. Similiter et fratres, sive patruus post obitum patris faciendi habeant potestatem.

VI. — Antiqua.

Quod servi praeventos adulteros occidere non iubentur.

Sicut parentibus in domo repertos adulteros necare conceditur, ita preventus a servis perimi non iubetur. Sed quum eos servi repererint, sub honesta custodia teneant, donec aut domino domus, aut iudici praesentandos exhibeat, et detectos certis indicibus, legalis poena percellat.

VII. — Antiqua.

Si puella vel vidua ad domum alterius pro adulterio venerit, eamque vir ipse coniugem habere velit.

Si puella ingenua seu vidua ad domum alienam adulterii perpetratione convenerit, et ipsam ille uxorem habere voluerit, et parentes, ut se habeant, adqueant; ille pretium det parentibus quantum parentes puellae velint, vel quantum ei cum ipsa muliere convenire potuerit. Mulier vero de parentum rebus nullam inter fratres suos, nisi parentes voluerint, habeat portionem.

VIII. — Antiqua.

Si mulier ingenua sponte adulterio cuicumque se misceat viro.

Si ingenua mulier cuicumque viro se adulterio volens miscuisse detegitur, si eam ipse uxorem habere voluerit, habeat potestatem. Si autem noluerit, suae imputet culpa, quae se adulterio volens miscuisse cognoscitur.

IX. — Antiqua.

Si mulier ingenua marito alterius sese adulterii iungat stupro.

Si qua mulier ingenua marito alicuius adulterio se sociaverit, et hoc manifestis indicibus convicta patuerit, abdicatur uxori cuius marito se miscuit, ut in ipsius potestate vindicta consistat.

X. — Antiqua.

Pro adulterio torquendos servos et ancillas in capite dominorum.

Pro causa adulterii etiam in domini dominae capite, servi vel ancillae torquendi sunt, ut veritas certius possit inveniri, et indubitanter agnosci.

XI. — Antiqua.

Si pro celando adulterii scelere mancipium libertati tradatur.

Si quis pro occultanda veritate mancipium manumit-